

Zapadni sektor virovitičkog mostobrana

(Nastavak Prekodravskog mostobrana – Podravski zbornik 1986)

Pad Đurđevca

Navečer 13. prosinca 1944. vojnopozadinski organi Komande bjelovarskog područja, civilni organi kotara Koprivnica i Đurđevac, te zbjeg naroda s područja kotara Koprivnica i zapadnog dijela Đurđevca evakuirali su se iz Đurđevca i otišli u smjeru Kloštra Podravskog i Pitomače.¹ Osiguravala su ih dva bataljona Brigade »M. Gubec« koja su do ponoći držala položaj ispred zapadnih prilaza gradu. Nakon toga i njima je naređeno da prijeđu na istočnu stranu i zaposjednu križanje kod željezničke stanice Kalinovac. Oni su to učinili do zore 14. prosinca 1944. S njima se povukao štab Desetog korpusa NOVJ. Istodobno glavnina Trideset druge divizije NOV stigla je u Kalinovac iz Drenovice, a Prva zagorska NO brigada u Javorovac iz Gornje Velike. Time je Đurđevac napušten bez borbe i u nj su ujutro 14. prosinca 1944. ušli dijelovi Druge kozačke brigade.

Štab Desetog korpusa NOVJ rasporedio je svoje snage na frontu od Kalinovca do Čepelovca u obliku potkove. Udarna brigada »B. Radić« zaposjela je položaje od sjevernog ruba Kalinovca do Brezika, trigonometrijska točka 129, sa zadatkom obrane iz smjera Ferdinandovca i Đurđevca. Brigada »M. Gubec« zaposjela je položaje s obje strane ceste i pruge u šumi Velika sječa, istočno od željezničke stanice Kalinovac, sa zadatkom obrane glavnom cestom iz smjera Đurđevca. Podravska NO brigada zaposjela je položaje na sjevernim rubovima Budrovca i Čepelovca, sa zadatkom obrane sporednim putovima iz smjera Đurđevca. Zaposjedanje je obavljeno do osam sati 14. prosinca 1944. U produženju fronta na sjevernim obroncima Bilogore po jedan bataljon Prve zagorske NO brigade trebao je zaposjesti Mičetinac, Anu, Semovce i Miholjanec. Oni su onamo stigli nešto kasnije. Zadatak im je bio da vrše bočni pritisak na kozačke postave u Novigradu, Virju i Đurđevcu. Prostor istočno od Kalinovca do Drave kod Brodića trebao je kontrolirati Streljački puk Crvene armije. Sjeverno od Drave, između Bolha i Baboče, front su držali dijelovi Pedeset sedme armije CA. Teško oružje CA, koje je prethodnih dana pomagalo operacije u Prekodravlju, smješteno je kod zapadnog ruba Kloštra, sa zadatkom da pomaže Trideset drugoj diviziji NOV, ali zbog slabe koordinacije to nije činilo.

Zaposjedanjem fronta između Kalinovca i Čepelovca od Trideset druge divizije NOV 14. prosinca 1944. označava se uspostavljanje zapadnog sektora virovitičkog

mostobrana. Istodobno dvije brigade Sesnaeste divizije NOV (vojvodanske) zaposjele su front na vertikali od Drave preko Čađavice do Orahovice, sa zadatkom obrane iz smjera Donjeg Miholjca, Đurđevca i Našica, čime je označeno uspostavljanje istočnog sektora.

Pad Kalinovca

Čim su osvojili Đurđevac, Kozaci su u dvije kolone (ukupno sedamsto vojnika) produžili u smjeru Kalinovca. Sjeverna kolona kretala se sporednim putem preko kote 129 prema središtu, a južna glavnom cestom prema željezničkoj stanici. Cilj je bio osvojiti mjesto i željezničku stanicu. Ako se uspije, sjeverna kolona nastavila bi sporednim putem preko Brezika i Draganaca do Sesveta Podravskih, a južna glavnom cestom preko Budančevice do Kloštra Podravskog. Ondje bi se, zavisno o operativnoj situaciji, napravio plan za dalje napredovanje. Do osam sati 14. prosinca prednji redovi obje kolone stigli su pred zasjedu Drugog i Trećeg bataljona Udargne brigade »B. Radić« ispred zapadnog ruba Kalinovca. Očekivali su otpor pa su se oprezno primicali. Čim su odjeknuli prvi plotuni, odmah su odstupili u zaklone. U narednih sedam sati još su dva puta jurišali, uz prethodnu artiljerijsku i minobacačku pripremu. Uspjeli su osvojiti željezničku stanicu, ali su dobro organiziranim otporom ispred samog mjesta bili odbijeni. U petnaest sati odustali su od daljih pokušaja i vratili se u Đurđevac. Željezničku stanicu zadržali su i utvrdili se za eventualnu obranu. Iz toga se moglo zaključiti da će to biti polazna točka za napad slijedećeg jutra, ali štab brigade nije tu prijetnju ozbiljno shvatio.

U borbama Kozaci su imali nešto mrtvih i ranjenih. Izgubili su šest pušaka.² Brigada je imala pet mrtvih i dvadeset ranjenih. Nije imala gubitaka u oružju i opremi. Na ostalim položajima nije bilo borbi.

Analizom borbi od 14. prosinca zapovjedništvo Druge kozačke brigade došlo je do zaključka da zaprečnu liniju ispred Kalinovca nije moguće probiti s postojećim snagama iz Đurđevca (jedan manji puk s približno tisuću vojnika). Zbog toga je naređeno drugoj borbenoj skupini (također manji puk s oko tisuću vojnika) koja je napredovala uz južnu obalu Drave prko Hlebina, Molvi i Novog Virja u smjeru Ferdinandovca da dijelom snaga ugrozi zaleđe obrane iz smjera Ferdinandovca. Ta je skupina 14. prosinca nesmetano ušla u Novo Virje, Lepu Gredu i Ferdinandovac. Iz Lepe Grede us-

postavila je vezu preko Drave s južnim krilom njemačke obrane u Mađarskoj kod Vizvara. S dijelom snaga (jedan bataljon) protjerala je graničarske straže Bataljona KNOJ-a i rasporedila se uz južnu obalu Drave od Lepe Grede preko Gloga i Netiga do Brodića, sa zadatkom obrane preko Drave iz smjera Heresnja, Bolha i Baboče. Time je u stvari započeto popunjavanje breše, tj. zaposjedanje fronta u dužini od sto pedeset kilometara uz južnu obalu Drave od Đurđevca do Osijeka prema trupama Crvene armije u Mađarskoj. Drugi dio upućen je u izviđanje prostora oko Mekiša i Ssveta, a treći je na zahtjev zapovjedništva okrenut na jug u smjeru Kalinovca i Brezika. To je bilo moguće zbog toga što Streljački puk CA iz nepoznatih razloga nije održao obećanje da će kontrolirati prostor istočno od Kalinovca do Drave Brodića. Iz te činjenice štab Trideset druge divizije NOV ocijenio je da njegova brigada u Kalinovcu nema uvjeta za dugu obranu, pogotovo kad se doznalo da su Kozaci na južnoj strani jednim bataljonom zaposjeli željezničku stanicu Kalinovac.

Zapravo, štab Divizije računao je da će njegove tri brigade namamiti Kozake glavnom cestom u svoj raspored u obliku potkove kod šume Velika sječa, te im protunapadom sa sjevera i juga u visini željezničke stanice zatvoriti odstupnicu i uz podršku teškog oružja Crvene armije dotući na Kalinovačkoj ravnici. Dalje bi išlo sve lako, jer bi Prva zagorska NO brigada bez teškoća mogla sa sjevernih obronaka Bilogore svladati oslabljene kozačke postave u Đurđevcu, Virju i Novigradu i protjerati ih u Koprivnicu. Divizija bi se pak okrenula prema razvučenom kozačkom puku uz južnu obalu Drave i po dijelovima ga uništavala. Time bi vratila izgubljeno područje sjeverno od Đurđevca i stvorila uvjete za ponovni prodor u Prekodravlje. Idealno zamišljeno, ali kad se doznalo da je prostor istočno od Kalinovca nezaštićen, odmah se shvatilo da od realizacije neće biti ništa. Osim toga moglo se pretpostaviti da ni kozačko zapovjedništvo neće ulaziti u previše riskantne pothvate, jer bi svaki promašaj mogao dovesti do nesagledivih posljedica za stabilnost njemačkog fronta u južnoj Mađarskoj, tj. kod Vizvara. Prema tome Kalinovac je otpisan i prije početka odlučne bitke.

Petnaestog prosinca 1944. oko šest sati ujutro povukao se nezapaženo jedan kozački bataljon (oko trista vojnika) Kalinovačkom ravinom od željezničke stanice i iznenadio Prvi bataljon Udarne brigade »B. Radić« kod trig. toč. 129 u Breziku. Nepripravna i neoprezna obrana nije pružila organizirani otpor i u prvom naletu istjerana je s položaja te prisiljena na bijeg do Budančevice. Pri tome pretrpjela je gubitke od deset mrtvih i dvadeset dva nestala. Izgubila je pet puškomitraljeza, petnaest pušaka i bataljonsku komoru. Kozaci su tako s lakoćom osvojili Breznik i pri tome prošli gotovo bez gubitaka. Ugrozili su zaleđe dvaju bataljona u Kalinovcu, ali su na neki način i sami bili ugroženi, jer im je Brigada »M. Gubec« od Velike sječe, ili Podravska NO brigada od Budrova, mogla zatvoriti odstupnicu na glavnoj cesti kod željezničke stanice. Da bi u opasnost otklonili, vratili su veći dio snaga na glavnu cestu i prugu južno od Brezika, a manji dio ostavili kod trig. toč. 129. Taj dio trebao je prihvatiti sjevernu skupinu koja se očekivala iz smjera Ferdinandovca, ali je ona iz nepoznatih razloga kasnila. Čini se da je strahovala od protunapada Streljačkog puka CA iz smjera Ssveta, mada puk za to nije bio pripravan. Dva bataljona iz Kalinovca iskoristila su takvu situaciju i dijelom snaga istjerala Kozake iz Brezika pa se Prvi bataljon do noći

vratio od Budančevice na prijašnje položaje. Nakon toga cijeli kozački bataljon povukao se na polazne pozicije kod željezničke stanice. Istodobno skupina od Ferdinandovca skrenula je prema sjevernom rubu Kalinovca. Naloženo joj je da odanle pomogne istjerati jednu četu koja je držala položaje na visu iznad potoka Čivičevca. Ti položaji bili su u tom trenutku ključna točka za obranu Kalinovca, i Kozaci su je odlučili napasti iz dva smjera: jačom kolonom od Đurđevca i pomoćnom od Ferdinandovca. Napad je počeo u sumrak 15. prosinca 1944.

Prva je stupila u akciju kolona od Đurđevca. Napadala je preko uzvišice Jadaniša i uz dosta galame uplašila četu u zasjedi pa se ona, možda i bezrazložno, povukla preko potoka Čivičevca u središte Kalinovca. Imala je, naime, idealnu poziciju za obranu iz oba smjera, i uz nešto više odlučnosti mogla je napadačima nanijeti takve gubitke koji bi ih odvratili od novih jurišanja. Ali to nije učinila. Kozaci su to zalački iskoristili i odmah stavili pod mitraljesku vatru most preko Čivičevca te onemogućili svaki protunapad u cilju preotimanja sjevernog dijela. Uskoro im je pristigla pomoć od Ferdinandovca pa je napad produžen na središte. Do ponoći izmancvirana je obrana i prisiljena dva bataljona na povlačenje u smjeru Brezika bez pružanja bilo kakvog značajnijeg otpora. Prošla su gotovo bez gubitaka, možda svega jedan nestao. Na protivnoj strani vjerojatno ni toliko. Time je Kalinovac bio izgubljen.³

Protunapad Brigade »M. Gubec« u Kalinovcu

Poslije gubitka Kalinovca štab Trideset druge divizije NOV rasporedio je Udarnu brigadu »B. Radić« na horizontali u Breziku od trig. toč. 129 do kote 123 s ciljem obrane Kloštra i Ssveta te kontrole glavne ceste iz smjera Đurđevca. Brigada »M. Gubec« povučena je na kraći odmor u Budančevicu, a Podravska NO brigada »M. P. Miškina« premještena je na zasjedu u šumi Velika sječa od zapadnog ruba Budančevice, uz nasip pruge prema Sirovoj Kataleni, do poljskog puta za Prugovac, sa zadatkom obrane glavnom cestom iz smjera Đurđevca. Štab Desetog korpusa NOVJ naredio je Prvoj zagorskoj NO brigadi da jednim bataljonom preuzme kontrolu Budrova i Čepelovca. Namjera je bila da se zgsune obrana oko glavnih komunikacija i konačno zaustavi dalje napredovanje Kozaka, a nakon toga odmorenom brigadom »M. Gubec« uzvratiti protuudarom u Kalinovcu. Podrška u tom smislu dobivena je od Streljačkog puka CA koji je aktivirao svoje teško oružje u Kloštru, a osim toga pojačao je kontrolu šireg prostora od Ssveta do Drave i zaustavio nesmetano napredovanje kozačke skupine niz južnu obalu.

Informativna služba Desetog korpusa NOVJ prikupila je podatke o snazi i rasporedu protivničkih snaga od Koprivnice do Đurđevca i Kalinovca. U prvij borbenoj liniji nalazi se kozačka brigada s tri manja puka (oko tri tisuće vojnika). Razmještena je od Đurđevca do Drave kod istočnog ruba Ferdinandovca. U pozadini je Peti ustaški stajaći djelatni zdrg s četiri manje bojne (oko tisuću petsto ustaša). Vrš se intenzivna mobilizacija u cilju preformiranja zdruge u Petu ustaškodomobrsku diviziju. Ustaške bojne razmjestile su se u Koprivnici, Novigradu i Virju. Prekodravlje je prepušteno tamošnjim skupinama Bijeje garde, jer se smatra da ono više nije neposredno ugroženo. U Koprivnici je formiran jedan bataljon borbene skupine »Anđela spasiatelja« (Kampf gruppe Engel brecht). U formiranju je

još jedan. To je novi posadni puk od ostataka raznih njemačko-ustaških policijskih formacija u NDH koji je, kako se razglasilo u Podravini trebao spasiti fašizam od poraza. Za njegovo angažiranje izvan Podravine, u nuždi, bilo je potrebno odobrenje komandanta Jugostoka. Od 19. prosinca 1944. formalno je pripadao Drugoj kozačkoj konjičkoj diviziji koja je istog dana formirana u Đurđevcu do Druge kozačke brigade. Od 23. prosinca 1944. puk Engel brecht osiguravao je pozadinu kozačke divizije od Koprivnice do Đurđevca, a ustaške bojne premještene su u Bjelovar gdje su se preformirale u dvije pukovnije (Dvadeset treću i Dvadeset četvrtu) i uključene u novu Petu ustaško-domobranksku diviziju. Preformiranjem prijašnjih njemačkih policijskih postrojbi u regularne formacije, s približavanjem svršetka rata, željelo se olakšati njihovim pripadnicima da prikriju zločinstva koja su ranije počinili. Toj svrsi trebalo je poslužiti i premještanje ustaškog zdruga u Bjelovar.

Štab Desetog korpusa NOVJ u Kloštru ocijenio je 16. prosinca 1944. da su protivničke snage u Podravini trenutno premoćnije i imaju operativnu inicijativu. Da bi se to na neki način preokrenulo i kompenzioniralo, odlučeno je da se promijeni taktika i da se iz pasivne prijedbe u aktivnu obranu. U tu svrhu naredeno je Brigadi »M. Gubec« da uz pomoć inženjerskog bataljona pri štabu korpusa i uz podršku teškog oružja Crvene armije izvede protunapad i pokuša preoteti Kalinovac. Ako bi se u tome uspjelo, slijedeći protunapad s istim ciljem izvela bi Prva zagorska NO brigada u Đurđevcu.

Uz snažnu topovsku i minobacačku pripremu koja je trajala petnaest minuta, Brigada »M. Gubec« izvela je napad 17. prosinca 1944. u 19,30 sati u dvije kolone: s istoka od Brezika i s juga od Kalinovačke ravnine. Do 21 sat osvojila je južni dio i središte sve do desne obale potoka Čivičevac. Kozaci su se povukli u sjeverni dio i stavili pod minobacačku vatru glavni most. Zapalili su nekoliko gospodarskih objekata, stavica kukuruzovine i stogova slame da bi osvijetlili prilaze. Onamo se više nije moglo. Inženjerski bataljon pokušao je na južnoj strani napraviti pomoćni most, ali se ni jedan bataljon nije usudio preko njega jurišati, plašeći se da na suprotnoj strani ne upadne u zamku pa se od toga odustalo. Iz nepoznatih razloga nije održavana radio ili telefonska veza s posadama kod teškog oružja pa ono nije korišteno za osvajanje sjevernog dijela. A čini se da je grmljavina teškog oružja ohrabivala vojnike i oni su se mnogo lakše odlučivali na jurišanje. Osim toga i protivnička vojska gubila je volju za svaki otpor čim bi je počeli tući topovi ili minobacači Crvene armije. Vjerojatno je do toga dolazilo zbog straha od sovjetskog raketnog oružja, već tada legendarnih kačusa, pred kojima su uzmicale i najelitnije njemačke divizije. No, kako bilo da bilo, Brigada do ponoći nije ni na jednome mjestu pregazila Čivičevac, i kako je vrijeme odmicalo, sve je više raslo uvjerenje da Kozake iz sjevernog dijela nije moguće istjerati. I ne samo to. Čak se vjerovalo da nije moguće zadržati osvojeno središte i južni dio. Možda su na to utjecali i dosta osjetni gubici koje je brigada pretrpjela: jedanaest poginulih, četrdeset ranjenih i osam nestalih vojnika. Izgubljen je jedan puškomitraljez. Podsjećajući se na gubitke Udarne brigade »B. Radić« otprije dva dana, došlo se do spoznaje da je Trideset druga divizija NOV iskrvarila u Kalinovcu (uključujući Brezik) više nego u bilo kom sličnome mjestu u blizoj okolici.⁴ Svakako da je to obeshrabrivalo. Zbog toga je štab Korpusa naredio da se iza ponoći 17/18. prosin-

ca 1944. u 1,30 sati obustavi napad i brigada vrati u Budančevicu. Nisu utvrđeni gubici Kozaka, ali se može pretpostaviti da su bili osjetni.⁵

Protunapad Prve zagorske NO brigade

Premda nije preotet Kalinovac, štab Desetog korpusa NOVJ nije odustao od upućivanja Prve zagorske NO brigade na kozačke i ustaške postave od Đurđevca do Novigrada. Ocijenjeno je da se primjenom taktike aktivne obrane, tj. iznenadnim i nepredvidivim protunapadima, mogu postići bolji efekti nego frontalnom (rovovskom) obranom koju su i inače jedinice NOV-a nerado primjenjivale. Možda se na to ne bi ni proteklih dana odlučivalo da ih nije poticao Streljački puk CA koji je nudio pomoć svog teškog oružja (po jedna baterija topova i teških minobacača). Međutim, pokazalo se da to oružje u proteklim borbama nije ponajbolje surađivalo s brigadama na položajima pa se štab Korpusa odlučio na promjenu (ili kombiniranju) taktike. Brzim i iznenadnim protunapadima, namjeravalo se protivnika držati u permanentnoj neizvjesnosti, prisiljavati da stalno izdvaja dio snaga za obranu, čime bi se umanjivali efekti za napad, i ne ostavljati vremena za planiranje i izvođenje napadačkih akcija. Poslije svakog protunapada mijenjati raspored jedinica na obrambenim položajima i ne dozvoljavati mu da to otkriva. U tom smislu, poslije protunapada u Kalinovcu, Brigada »M. Gubec« zaposjela je položaje preko glavne ceste i pruge u sjevernom dijelu šume Velika sječa, a Podravska NO brigada premjestila se u Kambinicu, od poljskog puta za Prugovac do poljskog puta za Čepelovac.

Izviđačka služba Desetog korpusa NOVJ doznala je da se kozačka brigada rasporedila s po jednim pukom u Đurđevcu, Kalinovcu i Ferdinandovcu do Netiga, uz južnu obalu Drave. Raspolaze s po jednom nepotpunom baterijom topova i teških minobacača, ali s oskudnim zalihama granata. Virje i Novigrad drže ustaše koji su proteklih dana došli iz Prekodravlja. Nema Novigrad drže ustaše koji su proteklih dana došli iz Prekodravlja. Nema ju teškog oružja.

Navečer 18. prosinca 1944. Prva zagorska NO brigada uputila je po jedan bataljon iz Čepelovca, Mičetinca i Ane u protunapad na protivničke postave u Đurđevcu, Virju i Novigradu. Naravno, bez teškog oružja. Zbog toga se nisu mogli očekivati spektakularni rezultati. To nije dopuštao ni odnos snaga. Ipak, nekom vještom varkom moglo se nešto polučiti. Ili barem poljuljati borbeni moral kod protivnika. U krajnjem, ono s čim se sigurno računalo, moglo ga se izmasirati, i ne dati mu da mirno spava. U tom smislu cijeloga bi operacije više odgovarao izraz: demonstrativni napad. Doista, bataljoni su je tako i shvatili. S obzirom na prošlonoćne gubitke Brigade »M. Gubec« u Kalinovcu, čuvali su se brisanog terena i riskantnih poteza. Dosta dugo obilazili su oko uporišta ne bi li zavrebali neku zaspalu predstražu ili neopreznu patrolu, a možda i namamili neku odvažnu skupinu na čistinu, što bi u zvjezdanoj i prohladnoj noći mitraljescima pružilo šansu da dobro zagriju cijevi. Ali od svega ništa, ili samo možda djelić od ponečeg, no nedovoljan da bi protivnika uspaničio i naveo na bijeg iz bilo kojeg napadnutog uporišta. Preostalo je još da se galamom i štedljivim rafalima razbude cjelokupne posade i privole na trošenje zaliha municije pa tek tada da se bataljoni povuku iz perifernih dijelova u koje su zašli. Iza ponoći 18/19. prosinca 1944. u 2,30 sati demonstriranje je prekinuto i bataljoni su se vratili na položajšta. Nisu imali gubitaka, ako se ne računa utro-

šak koje tisuće metaka. Protivnički, ako ih je bilo, nisu poznati.⁶

Pad Kloštra Podravske

Noćni protunapadi kojima je štab Desetog korpusa NOVJ namjeravao odvratiti kozačku brigadu, odnosno (19. prosinca) diviziju, od želje za daljim napredovanjem u srednjoj Podravini, nisu bili od osobite koristi, mada ih ona nije potcijenila. Možda su svega za dan ili dva odgodili napad u smjeru Kloštra. U isto vrijeme omogućeno je protivniku da s većom vjerojatnošću procijeni efektivne, udarnu moć, moral i kvalitetu rukovođenja u jedinicama NOV-a. Pri tome da značajki odabere najslabije branjene točke, iskoristi nebudnost, unese paniku i duboko prodre u zaleđe, odakle ga se više nije uspjelo vratiti. Dakako, izvan dometa teškog oružja CA.

Prilikom povratka bataljona koji je demonstrirao napad u Đurđevcu, za njim se neopaženo otputila jedna odvažna kozačka kolona (vjerojatno polovica puka) i pratila ga do Čepelovca. Bataljon se ujutro 19. prosinca 1944. rasporedio na prijašnje položaje u sjevernom dijelu, ali nije postavio predstraže na prilazima iz smjera Đurđevca. Kozačka kolona je to iskoristila, zaobišla ga i napala stražu i prištapske dijelove Prve zagorske NO brigade koji su se bezbrižno odmarali u Čepelovcu. Ubila je osam, ranila devet i zarobila devet vojnika. Zaplijenila je tri protutenkovske puške, laki minobacač, puškomitraljez, dva šmajsera, dvadeset pušaka i bataljonsku bojnu komoru. Dok se neispavani bataljon razbudio i stigao u pomoć iz sjevernog dijela, sve je već bilo svršeno i Kozaci su se s bogatim plijenom otputili u Budrovac. Bataljon ih nije slijedio, jer se pretpostavljalo da će ondje naići na zasjede Podravske NO brigade. Međutim, od zasjede ni traga. Kozaci su nesmetano produžili do Sirove i Suhe Katalene i duboko se uklinili u zaleđe obrane snaga NOV-a. Odatle se više nisu dali istjerati. Nisu marili što im je u zaleđu ostala Prva zagorska NO brigada.

Kako je do toga moglo doći?

Štab Desetog korpusa NOVJ naredio je svojim jedinicama da se ujutro 19. prosinca 1944. pregrupiraju na položajima. Brigadu »M. Gubec« povukao je iz sjevernog dijela šume Velika sječa na kraći odmor u Kloštar. Na njeno mjesto rokirao je Podravske NO brigadu iz Kambinice. Njene položaje trebala su preuzeti dva bataljona Prve zagorske NO brigade iz Mičetinca i Ane, koja su sudjelovala u noćnim demonstracijama u Virju i Novigradu. No, oni još nisu stigli. Kambinica je ostala nebranjena. Kozaci su to otkrili i odmah iskoristili. To znači da su imali dobru izviđačku ili prislušnu službu, ali i sposoban oficirski kadar koji je nemilosrdno kažnjavao svaku omašku. U štabu Korpusa mogli su konstatirati, ali to nikad nisu javno priznali, da je protivnik više umijećem nego snagom osvajaio teren. Obično su se opravdavali iscrpljenošću vlastitih i premoćnošću protivničkih snaga, mada to tako i nije bilo. Točnije, ako se uračuna Streljački puk CA, onda je prednost bila na vlastitoj strani. Međutim, njemački oficiri, barem ispočetka, izbjegavali su direktne sukobe s crvenoarmejcima. Vjerojatno su strahovali od prebjegavanja Kozaka. Obračun su odgodili za kasnije. Najprije su željeli desetkovati snage NOV-a. Ohrabivali su ih rezultati u Breziku, Kalinovcu i Čepelovcu. Nadali su se da će ih sreća poslužiti i u Kloštru. To je prodorom njihove kolone do Suhe Katalene na neki način unaprijed bilo osigurano. Do takve spoznaje došli su i u štabu Korpusa.

Spremili su se za evakuaciju u Pitomaču. Doznajući za to, Streljački puk CA naredio je povlačenje svog teškog oružja. Jedinice na položajima ostale su bez značajne podrške. No noći 19. prosinca 1944. raspoređene su u kružnu obranu oko Budančevice i zapadnog ruba Kloštra.

Udarna brigada »B. Radić« držala je front na crti Brezik (trig. toč. 129) – Pijesci – Špoljarev kut (trig. toč. 123), sa zadatkom obrane poljskim putem iz smjera Kalinovca, sa zapada i poljskim putem iz smjera Ferdinandovca, sa sjevera. Prostor na istočnoj strani od Sesveta do Drave kontrolirao je Streljački puk CA. Podravska NO brigada držala je front uz sjeverni i zapadni rub šume Velika sječa, sa zadatkom obrane glavnom cestom i prugom iz smjera Đurđevca. Desnim krilom držala je spoj s obranom u Breziku. Brigada »M. Gubec« držala je s dva bataljona (prvim i drugim) položaje oko željezničkog čvorišta (odvojak pruge za Bjelovar) u Budančevici, a s trećim željezničku stanicu u Kloštru, sa zadatkom obrane iz smjera Suhe Katalene. Desnim krilom držala je spoj s obranom u šumi Velika sječa. Ovaj očigledno nelogičan razmještaj Brigade »M. Gubec« štab Trideset druge divizije NOV obrazložio je željom da se Kozacima iz Suhe Katalene namjesti klopka između čvorišta i željezničke stanice. Štab Korpusa se s tim suglasio i radio-porukom naredio Prvoj zagorskoj NO brigadi u Čepelovcu da pažljivo motri na kozačku skupinu u Suhoj Kataleni i kad ona krene u napad na željezničko čvorište da je udari u leđa. Pokazalo se, međutim, da brigade nisu bile dorasle ovom zadatku. Kozaci su predvidjeli takvu mogućnost, ili je njihova prislušna služba dešifrirala poruku, pa su polovicom snaga osigurali zaleđe. Klopka nije uspjela. Možda bi bilo daleko korisnije da su brigade napale Kozake u Suhoj Kataleni prije nego što su ondje organizirali obranu.

Ujutro 20. prosinca, 1944. Kozaci su iz tri smjera krenuli na kružnu obranu oko Kloštra. Iz Ferdinandovca preko Batinskog napali su Udarnu brigadu »B. Radić« u Breziku, iz Đurđevca glavnom cestom i prugom Podravske NO brigadu u šumi Velika sječa i iz Suhe Katalene preko Prugovca Brigadu »M. Gubec« kod željezničke stanice i čvorišta u Kloštru. Kolona iz Ferdinandovca napala je u 7 sati, kolona iz Đurđevca u 10,30, a kolona iz Suhe Katalene u 7,30 sati. Namjera je bila očigledna (takoreći školska varijanta): krilima okružiti i sredinom dotući. Kozačko zapovjedništvo bilo je svjesno činjenice da je to preambiciozno, ali i sam pokušaj donosio je značajne prednosti. Dekurazirao je obranu i ohrabrivao napadače.

Borba u Breziku bila je nemilosrdna i dugotrajna. Kozaci su više puta jurišali, ali ih je Udarna brigada »B. Radić« uvijek pripravno dočekivala i prisiljavala na odstupanje. Čini se da im se željela oduzeti za prijašnje žrtve u Kalinovcu i Breziku. Zacijelo u tome je uspjela. Prisilila ih je da se u podne vrte u Ferdinandovac. Položaj u Breziku je obranjen. Kozaci su imali osjetne gubitke.⁷ Brigada je imala osam poginulih i četrdeset četiri ranjena.

Za razliku od Brezika, situacija kod željezničke stanice u Kloštru bila je obratna. Ondje je kozačka skupina iz Suhe Katalene s polovicom snaga napala Treći bataljon Brigade »M. Gubec« i ubrzo ga protjerala prugom prema Ođerjanu. Bataljon se tada rasporedio uz potok Kozarevac i branio središte Kloštra. Naređeno mu je da odatle ne smije ni pedalj odustupiti. Dok je trajala borba kod željezničke stanice, druga polovica kozačke skupine čuvala je zaleđe od protunapada Prve zagorske

NO brigade. Ova je to opazila pa nije ni pokušavala ništa učiniti. Omogućila je Kozacima da nesmetano jurišaju na južnu obranu Kloštra. U 11,30 sati druga polovica napala je željezničko čvorište, a prva se vratila do poljskog puta kod Prugovca i čuvala zaleđe. Dva bataljona pružala su otpor do 14 sati. Tad se doznalo da je kod željezničke stanice teško ranjen komandant Brigade Stevo Došen.⁸ To je demoraliziralo obranu i ona se pod pritiskom povukla prema središtu. Željeznička stanica i čvorište su izgubljeni. Kozaci su imali nešto gubitaka u ljudstvu.⁹ Brigada je imala trojicu mrtvih, trinaestoricu ranjenih i četrdeset tri nestala, od kojih se većina kasnije vratila. Izgubljena su dva puškomitraljeza i nekoliko pušaka.

Srednja kozačka kolona iz smjera Đurđevca započela je napad na položajima Podravske NOO brigade u šumi Velika sječa u 10,30 sati. Prvi udar bio je žestok i obrana se odmah pokolebala. No, s obzirom na povoljnu situaciju u Breziku još su postojali uvjeti da se napad odbije. Međutim, obeshrabrenje je dolazilo zbog nepovoljnog stanja kod željezničke stanice i čvorišta. Brigada se plašila da joj ne bude odsječena odstupnica u Budančevici. Zbog toga nije zadržala ponovljeni napad, nego se oko podneva povukla do mosta preko potoka Kozarevac između Budančevice i Kloštra. Ondje je ostala do 16 sati. U Velikoj sječi nanijela je Kozacima stanovite gubitke.¹⁰ Zaplijenila je laki mitraljez »šarac«, tisuću dvjesto metaka i konja sa samarom. Na svojoj strani imala je petoricu poginulih, dvadeset šest ranjenih i jedanaest nestalih koji su se kasnije vratili. Izgubljeno je nekoliko pušaka.

Situacija u 14 sati bila je slijedeća: Kozaci su osvojili Budančevicu, čvorište i željezničku stanicu u Kloštru. Isturene položaje u Breziku držala je Udarna brigada »B. Radić«. Štab Trideset druge divizije NOV ocijenio je da nema uvjeta za obranu Kloštra, ako Kozaci izvedu jači napad od željezničke stanice. Zbog smrtonosnog ranjavanja komandanta Steve Došena, opao je i borbeni moral u Brigadi »M. Gubec« i nju je bilo najuputnije povući u rezervu dok se ne oporavi. Preostale dvije brigade ne bi mogle odoljeti, a na Prvu zagorsku NO brigadu, zbog nedavnog debakla u Čepelovcu, još se uvijek nije moglo ozbiljnije računati. Prema tome najpametnije se povući. I to ne na istok, uz glavne komunikacije, nego na jug, na sjeverne obronke Bilogore. Pri tome je štab Divizije inzistirao da već jednom i Streljački puk CA primi na sebe dio tereta u Podravini. Odgovoreno je da će puk braniti Pitomaču, a divizija da mu osigurava južno krilo. Na osnovi toga naređeno je brigadama da se u 16 sati povuku na nove položaje. Kozaci to nisu ometali. I njima je odgovaralo da se operacija svrši bez novih borbi. Tako je izgubljen Kloštar Podravski.¹¹

Taktiziranje oko Kloštra

Poslije napuštanja Kloštra, štab Desetog korpusa NOV rasporedio je svoje snage na slijedeće položaje: Prvu zagorsku NO brigadnu u Prugovcu, sa zadatkom obrane iz smjera Čepelovca, sa zapada i od željezničkog čvorišta u Kloštru, sa sjevera; Podravsku NO brigadu u sjevernom dijelu Kozarevca i Udarnu brigadu »B. Radić« u sjevernom dijelu Grabrovnice, obje sa zadatkom obrane iz smjera Kloštra. Prostor istočno od Kloštra do Drave kod Đuretine držao je Streljački puk CA. Teško oružje smješteno je u Kladarama i moglo je pomagati jedinice na svim položajima. Brigada »M. Gubec« dobila je odmor u Maloj i Velikoj Črešnjevici.

Osvajanjem Kloštra kozačka divizija direktno se sučelila sa Streljačkim pukom CA na glavnom nastupnom smjeru uz komunikacije prema Pitomači. Puk je zaposjecao front na dijagonali od Drave kod Đuretine uz kanal Kopanjek do zapadnog ruba Kladara. Zaposjedanje je obavio 21. prosinca 1944. Od Desetog korpusa NOVJ zatraženo je da popuni prazninu od željezničke stanice u Ođerjanu do Prugovca. Ovaj je onamo, na Veseli brijeg, uputio jedan bataljon Podravske NOO brigade, a Prvoj zagorskoj NO brigadi naređeno je da s jednim bataljonom produži front na lijevom krilu do Suhe Katalae, sa zadatkom obrane iz smjera Čepelovca. Naime, kozačka skupina koja je proteklog dana jurišala na južnu obranu Kloštra, nije se vratila u Suhu Katalenu, nego je krenula u Čepelovac da odanle protjera Prvu zagorsku NO brigadu. Ova se, međutim, po nalogu Korpusa, prije toga povukla. Položaji u ovakvom rasporedu držani su samo jedan dan.

Kozačka divizija obavila je izviđanje prostora istočno i južno od Kloštra te došla do zaključka da nema uvjeta za dalje napredovanje. Naprotiv, prijeli joj opasnost od protunapada. S obzirom na oskudne zalihe streljiva, to bi moglo biti kobno. Zbog toga je povukla svoje snage iz Kloštra i s po jednim pukom zaposjela obrambene položaje na dijagonali: Ferdinandovac – Kalinovac – Čepelovac. Očigledno, njeno zapovjedništvo nije željelo ništa riskirati. Trebalo je pričekati pojačanje, opskrbiti se zaliham, pronaći najslabiju točku i tek tada krenuti na Pitomaču. Do tada Kloštar je bio demilitarizirana zona. Štabu Desetog korpusa NOVJ to nije bilo po volji pa je naložio Podravskoj NO brigadi da se premjesti u Budančevicu i namjesti zasjedu uz kanal Kopanjek od glavne ceste do željezničkog čvorišta te da permanentno izviđa prilaze iz smjera Kalinovca i Sesveta. Sesvete su također na neki način pripadale demilitariziranoj zoni, jer ih nije zaposjela ni jedna vojska, ali su ih sve dobro motrile. Možda su im trebale poslužiti kao teren za maskiranje vlastitih namjera. Za Kozake bi se još moglo reći da su strahovali onamo zači zbog opasnosti od teškog oružja CA iz Pitomače.

Po nalogu njemačke Komande Jugoistoka (sjedište u Zagrebu) za dalji prodor u smjeru Pitomače upućene su u Podravinu iz Bjelovara dvije nove pukovnije: Dvadeseta ustaška iz sastava Prve ustaškodomobranske divizije i Prva ustaška pukovnija iz sastava Poglavnikovog tjelesnog zdruga (PTS divizija). Dvadeseta ustaška pukovnija trebala se spojiti s kozačkom divizijom i zajednički napasti Streljački puk CA u Pitomači, a Prva ustaška trebala je u zapadnoj Bilogori raspršiti Kalnički NOP odred i potom produžiti za Kloštar te osigurati zaleđe. Ako bude osvojena Pitomača, onda i nju osigurati. Istodobno puku Engel brecht naređeno je da svoje bataljone razmjesti u osvojeni dio Podravine od Koprivnice do Đurđevca i Ferdinandovca.

Dvije ustaške pukovnije iz Bjelovara krenule su na zadatku 23. prosinca 1944. Dvadeseta preko srednje Bilogore izravno u smjeru Pitomače, a Prva zaobilazno preko Kapele i Novigrada za Kloštar. Štab Desetog korpusa NOVJ doznao je za pokrete i odmah pregrupirao svoje brigade na frontu. Prvu zagorsku NO brigadu premjestio je u Kozarevac, sa zadatkom zatvaranja nastupnog smjera od Bjelovara preko Šandrovcu ili Ribnjačke za Kloštar ili Kladare, Brigadu »M. Gubec« u Malu Črešnjevicu, sa zadatkom zatvaranja nastupnog smjera od Bjelovara preko Ribnjačke ili Bačkovice za Pitomaču, Podravska NO brigada ostavljena je na položajima uz kanal Kopanjek kod zapadnog ruba Budančevice, sa

zadatkom obrane iz smjera Kalinovca, a Udarne brigada »B. Radić« premještena je u Dinjevac, sa zadatkom uče obrane južnih prilaza u Pitomaču. Istodobno ona je trebala osigurati prihvat brigadama koje bi bile prisiljene na povlačenje sa svojih položaja.

Da bi se odvratila pažnja Streljačkog puka CA od približavanja ustaša od Bjelovara, kozačka divizija premjestila je svoj puk iz Čepelovca u blizinu Sesveta i zadala mu da 23. prosinca demonstrira napad na sjevernu obranu u Kladarama. Demonstriralo se u dva navrata. Crvenoarmejci su s lakoćom odbili napade. Cilj je ipak postignut. Streljački puk CA povjerovao je da je to uvod u glavni napad pa je veći dio vojske okrenuo prema Sesvetama na sjeveru, a oslabio južnu i istočnu stranu. Ostavio je bez zaštite teško oružje. Stab Korpusa priskočio je u pomoć i uputio u Pitomaču jedan bataljon Brigade »M. Gubec« koji je bio u rezervi u Maloj Črešnjevici. Pridodan je i manji bataljon KNOJ-a. Pokazat će se da je upućivanje bataljona iz Male Črešnjevice bila greška. Osim toga crvenoarmejci su oslabili na sektoru Đuretine i omogućili Kozacima da se neopaženo provuku uz južnu obalu Drave do Sašnatog Polja i fiktivno okruže Pitomaču sa sjevera i istoka. Namjera je bila očigledna: napasti obranu iz tri smjera, od Male Črešnjevice, s jugozapada, od Kloštra, sa sjeverozapada i od Sašnatog Polja, sa sjeveroistoka.

U štabu Korpusa posumnjali su u takvu mogućnost (mada nisu znali za maskiranje Kozaka u Sašnatom Polju) i savjetovali su Streljačkom puku CA da se napuste razvučeni položaji na Kopanjeku i zgsne obrana ispred Pitomače na dijagonalni: Sašnato Polje – Pitomača – Grabrovnica – Mala Črešnjevica, ili još uputnije, da se Pitomača isprazni. U Streljačkom puku CA nisu na to pristali (ili dobili odobrenje), ili točnije, nije im se dalo iz Pitomače u kojoj su se udobno osjećali. Odlučili su se braniti u okruženju, jer je vojska za takvu varijantu uvježbana i ima dovoljne zalihe municije i hrane. Od štaba Korpusa zatraženo je da ih zaštiti s južne strane na potezu od Kozarevca preko Male Črešnjevice do Velike Črešnjevice. Stab je na to pristao, ali je skinuo odgovornost za posljedice. Vjerojatno je procijenio, premda to nije javno priznao, da s njegove jedinice nisu kadre nositi s agresivnom Dvadesetom ustaškom pukovnijom. Da bi se to na neki način kompenziralno, pojačana su izviđanja na svim očekivanim nastupnim smjerovima ustaške pukovnije. Ta izviđanja koliko su koristila toliko su povećavala napetost u jedinicama zbog izvještaja u kojima se predimenzirala snaga ustaša. Na primjer, izviđači Brigade »M. Gubec« javili su ujutro 25. prosinca da su ustaše dostigli Sandrovac, Severin i Lasovac. To je značilo da se kreću u tri kolone. Namjeravaju napasti iz tri smjera. Zar su toliko moćni?

Pažljivijom analizom moglo se zaključiti da je u pitanju lukavstvo. Samo su se u jednoj koloni mogle koncentrirati snage za ozbiljan napad. Ostale dvije su za zbunjivanje. To će se tek kasnije spoznati kao pouka. Glavna kolona kretala se preko Lasovca i Ribnjačke u smjeru Male Črešnjevice, ondje gdje su ostavljena samo dva bataljona Brigade »M. Gubec«. Pomoćna (izviđačka) kolona preko Severina u smjeru Kozarevca trebala je odvratiti pažnju od glavne i stvoriti dojam da će napad uslijediti na Prvu zagorsku NO brigadu. Isti zadatak imala je i pomoćna kolona preko Sandrovca u smjeru Prugovca. Ona je osim toga nosila plan napada ustaške pukovnije na Pitomaču da bi zapovjedništvo kozačke divizije moglo s njim uskladiti svoje planove. Za prihvat ove kolone Kozaci su krenuli u susret iz Ka-

linovca 25. prosinca i pri tome u 9 sati napali Podravsku NO brigadu kod Budančevice te, je protjerali u Prugovac. Ondje je pokušala organizirati obranu, ali su je s leđa napali ustaše iz Sandrovca i protjerali u Kozarevac. Pri tome brigada je imala dva poginula i pet ranjenih.¹² Navečer se premjestila u Grabrovnicu. U Prugovcu spojili su se ustaše s Kozacima i dogovorili o zajedničkim operacijama. Time se svršilo taktiziranje oko Kloštra koje je u stvari trebalo maskirati pripremanje napada na Streljački puk CA u Pitomači.

Pad Pitomače

Zapovijedanje operacijom u Pitomači preuzeo je komandant njemačkog Šezdeset devetog korpusa koji se preselio u Koprivnicu iz Varaždina. Po njemu združene snage Kozaka i ustaša nazvane su borbenom skupinom »Auleb«. Rano ujutro 26. prosinca 1944. skupina je izvela koordinirani napad na kružnu obranu oko mjesta. Zbog božićnih praznika računalo se na nešto manju budnost i slabiji otpor, što se i dogodilo. Istodobno ustašama je rečeno da ih stanovništvo u Kladarama, Pitomači i Otrovancu očekuje kao oslobođioce, čime im se željelo podići borbeni moral. U stvari, radilo se o dvadesetak ustaških porodica na području cijele općine Pitomača, čiji su muški članovi početkom listopada 1944. pobjegli ispred snaga NOV-a. Ti su članovi sada korišteni kao vodiči ustaškim i kozačkim kolonama.

Prva je u napad krenula pomoćna kolona koja je prošlog dana stigla u Prugovac. Napala je Prvu zagorsku NO brigadu u Kozarevcu. Napad je bio više demonstrativan nego stvaran, mada su u Brigadi, a i Korpusu povjerovali da je u pitanju glavni smjer prodora. Tek kojih pola sata kasnije, kad je glavna kolona od Lasovca raspršila jedana bataljon Brigade »M. Gubec« u Maloj Črešnjevici i produžila preko Otrovanca prema središtu Pitomače, shvatit će se da je južna obrana vješto izmanevrirana i da je mjesto fiktivno izgubljeno. Otpor Prve zagorske NO brigade kod Kozarevca nije moga ništa promijeniti. Ustaše su preko cijelog dana ponavljali demonstracije, tek toliko da odvrte brigadu od intervencije u Pitomači, što im je i pošlo za rukom. Slično je bilo i na položajima Podravske NO brigade u Grabrovnici koju je napadala pomoćna kolona od Severina. Brigada je odoljela. Poslijepodne je Udarne brigada »B. Radić« iz Dinjevca uputila po jedan bataljon u Kozarevac i Grabrovnicu da s obranama organiziraju protunapade i odmaknu obje ustaške pomoćne kolone od položaja. U tome se uspjelo. Zapravo, te su kolone obavile svoj dio zadatka, tj. namamile na sebe tri brigade i odvratile ih od intervencije u Pitomači pa im više i nije bilo stalo do demonstriranja. Pri tome su obje prošle gotovo bez gubitaka, ili ako ih je bilo, onda su neznatni.¹³

Kozačka divizija napadala je kružnu obranu iz dva smjera: jednim pukom glavnom cestom od Kloštra, sa sjeverozapada jednim pukom poljskim putom od Sašnatog Polja, sa sjeveroistoka. Napad od Kloštra crvenoarmejci su odbili, ali su bili zaskočeni od Sašnatog Polja. Prijetila je opasnost da se Kozaci spuste do glavne ceste i zatvore izlaz prema Starom Gracu. Da bi se to spriječilo angažiran je dio snaga za kontrolu dugačke Dravske ulice prema Križnici, a dio za patroliranje glavnom cestom. Kad se doznalo da je ustaška kolona zaprijetila od Otrovanca, dio se morao angažirati za obranu središta. Sve to unijelo je totalnu dezorganizaciju i gubitak samopouzdanja. Teško oružje kojeg je bilo za ondašnje pojmove u izobilju, nije uopće iskorišteno.

Ni ostala najsvremenija ratna tehnika. Možda su tome kumovala dva bataljona koja je Deseti korpus dodijelio za zaštitu. Oni su se uplašili ustaške kolone iz Otrovanca i pobjegli u Vukosavljevicu. To je demoraliziralo posade kod teškog oružja pa su i one napustile svoja mjesta i pobjegle u Stari Gradac. Oružje je palo u ruke protivnika.

Izgubivši kontrolu nad razvojem operativne situacije, štab Streljačkog puka CA odlučio se poslijepodne na povlačenje iz Pitomače u Stari Gradac. Pri tome mu je dobro došla neodlučnost ustaške kolone iz Otrovanca koja je stigla do željezničke stanice i zabavljala se oko plijena (namirnica) u sedamnaest vagona. Ustaše se uopće nisu usudili jurišati na crvenoarmejske. Strahovali su od bacača plamena. Kozaci su se pak držali na pristojnoj udaljenosti i pobjedu su nastojali postići manevriranjem. Iz toga bi se dalo zaključiti da je Streljački puk CA mogao obraniti Pitomaču, ali pod uvjetom da je zgrusnuo kružnu obranu i dakako, zaveo veću disciplinu i odgovornost. Razumije se, i bolju koordinaciju s jedinicama Desetog korpusa NOVJ. Te su jedinice, također, trebale zgrusnuti obranu južnog odsjeka i ne dopustiti ustašama da pronađu najslabiju točku te s lakoćom prodru, takoreći do samog središta. No, kako bilo da bilo, Pitomača je do kasne noći ispražnjena i u nju su ušla dva kozačka puka. Jedan se rasporedio u kružnu obranu, a drugi je uspostavio front na vertikali od Drave kod Sašnatog Polja do glavne ceste kod istočnog ruba. Ustaška kolona vratila se u Otrovanec i uspostavila front uz istočni rub. Treći kozački puk ostao je u rajonu Ferdinandovca i njegov je zadatak bio da osigurava zaleđe od eventualnog protunapada Crvene armije preko Drave iz smjera Bolhe i Baboče, dok onamo ne stignu dijelovi puka Engel bracht. Dvije pomoćne ustaške kolone pričekale su u Prugovcu i Suhoj Kataleni da se jedinice NOV-a povuku iz rajona Grabrovnice na jugoistok, i da potom uspostave front od Otrovanca do Male Črešnjevce.

Streljački puk CA pretrpio je u Pitomači osjetne gubitke. U neprijateljskim izvještajima navedeno je više različitih podataka. Ovdje su korišteni oni koji su zabilježeni u operacijskom dnevniku Komande Jugoistoka. U njima stoji da su gubici Crvene armije i NOV-a ispred kozačke divizije: 204 poginulih, nepoznat broj ranjenih i 136 zarobljenih, a ispred ustaša: 70 poginulih i 2 zarobljena. Kozaci su zaplijenili 8 topova (od kojih 4 haubice od 122 mm), 8 protutenkovskih topova od 75 mm, 3 laka protuoklopna topa, 1 protuavionski top od 20 mm,

5 teških minobacača, 13 protutenkovskih pušaka, 76 bacača plamena (većinom oštećenih), 40 mitraljeza, 72 automata (pikavca), 250 pušaka, 300 nagaznih mina, 10 kamiona, 95 konja, 5 motornih čamaca, veće količine granata, metaka, eksploziva i dr. Ustaše su zaplijenili 1 protutenkovski top, 1 kamion, 5 motocikla i 17 vagona namirnica. Ako je to točno, onda je Streljački puk CA katastrofalno poražen. No, nije se moglo provjeriti, jer Deseti korpus NOVJ nije dobio podatke od Crvene armije. U svakom slučaju podatak o poginulima je proizvoljan i on je uglavnom korišten u propagandne svrhe. Možda je poginulo kojih desetak vojnika. Ranjenih je moglo biti više. Naravno, ne zna se što je učinjeno sa zarobljenicima. Nije se moglo doznati da li su neki nago-voreni da služe u kozačkoj diviziji. Nema sumnje, neaktivnost Streljačkog puka CA u proteklim borbama na zapadnom sektoru virovitičkog mostobrana, protivnik je nemilosrdno kaznio u Pitomači.

U dnevniku Komande Jugoistoka zabilježeno je da su gubici kozačke divizije 10 mrtvih (od kojih 1 oficir) i 85 ranjenih (od kojih 5 oficira). Za ustaške gubitke naznačeno je da su samo dvojica ranjena. U zaključku se konstatira da u dogledno vrijeme ne treba računati na novo aktiviranje Streljačkog puka CA u većem opsegu od dosadašnjeg. Do toga se vjerojatno došlo na osnovi izvjava zarobljenika. Pokazalo se kao točno.

Stabiliziranje fronta

Poslije debakla u Pitomači štab Dvjestatrideset treće divizije CA odlučno je reagirao i brzo sradio kadrovske probleme u Streljačkom puku pa je on već slijedećeg jutra 27. prosinca 1944. zaposjao front na dijagonali od Drave kod Starogradačkog Marofa preko glavne ceste kod zapadnog ruba Staroga Graca do željezničke pruge u Velikom polju, istočno od Otrovanca. Produžetak fronta od pruge preko sjevernog ruba Turnašice do Podaršanja zaposjela je Podravska NO brigada, a od Podaršanja preko Sedlarice do Otrovanečkog brijega Prva zagorska NO brigada. Udarne brigada »B. Radić« došla je odmor u Turnašici, a Brigada »M. Gubec« u Vukosavljevici. Slijedećeg dana Udarne brigada »B. Radić« zaposjela je produžetak fronta na lijevom krilu od Otrovanečkog brijega do Turskih grobova, južno od Veli-ke i Male Črešnjevce. Na ovoj crti, uz povremena manja ili veća pomjeranja nazad i napred, front se zadržao do 9. veljače 1945. Tada je napušten u sklopu općeg povlačenja s virovitičkog mostobrana.¹⁴

1. Prije toga dio zbjega s jugozapadnog područja koprivničkog kotara pod zaštitom Kalničkog NOP odreda otputio se preko zapadne Bilogore u smjeru Moslavine.
2. Prema procjeni štaba brigade Kozaci su imali oko pedeset mrtvih i sto trideset ranjenih. Taj podatak nije bilo moguće provjeriti, jer se u neprijateljskom izvještaju za 14. prosinca navodi da su Kozaci ušli u nebranjena mjesta Đurđevac i Ferdinandovac, a odbijeni su od Kalinovca. Gubici nisu spomenuti.
3. U neprijateljskom izvještaju navodi se da su Kozaci 15. prosinca 1944. slomili otpor NOV-a i osvojili Kalinovac. Tvrdi se da je poginulo mnogo partizana, a dvadeset trojica su zarobljena. Zaplijenjene su značajne količine oružja, municije i druge opreme. Prema podacima štaba Udarne brigade »B. Radić« u Kalinovcu i Breziku 14. i 15. prosinca 1944. pretrpljeni su gubici od petnaest mrtvih, dvadeset ranjenih i dvadeset dva nestala. Izgubljeno je nešto oružja, municije i bataljonska komora.
4. Poslije drugog svjetskog rata na groblju u Kalinovcu podignuta je spomen-kosturnica u kojoj su pokopani posmrtni ostaci trideset četvorice poginulih vojnika dviju brigada Trideset druge divizije NOV.
5. U neprijateljskim izvještajima navodi se da je odbijen protunapad u Kalinovcu, ali se ne spominju gubici ni na jednoj strani.
6. U neprijateljskim izvještajima navodi se da su odbijeni napadi na postave u Đurđevcu, Virju i Novigradu, ali se ne spominju gubici ni za jednu stranu. No, u operacijskom dnevniku njemačke Komande Jugostoka zabilježeno je da su se 18. prosinca 1944. zahuktali napadi na postave u širem rajonu Đurđevca, iz čega se daje zaključiti da je moglo biti gubitaka na vlastitoj strani. Zbog toga je odlučeno da se novoformirani puk Engel brachi idućeg dana dovede na položaj i uključi u sastav borbene skupine »fon Sulc«, čime je u stvari označeno formiranje Druge kovačke konjičke divizije. Ali ozbiljno su shvaćene i opasnosti koje prijete od novih protunapada.
7. Prema procjeni štaba Brigade neprijatelj je imao 80 mrtvih i 82 ranjena. To se nije moglo provjeriti, ali čini se da je to previše. Više bi se moglo povjerovati da je stvarna četvrtina od toga. I to bi bilo dovoljno da se odustane od daljnjih napada.
8. Komandant Brigade »M. Gubec« Stevo Došen podlegao je rana slijedećeg dana u divizijskoj ambulanti u Velikoj Crešnjevici. Ondje je pokopan na mjesnom groblju. Poslije rata proglašen je narodnim herojem. Škola u Kloštru nosi njegovo ime.
9. Prema procjeni štaba brigade neprijatelj je imao 47 mrtvih i 50 ranjenih. To bi svakako bilo previše. Možda je stvarna petina od toga. Nije se moglo provjeriti.
10. Prema procjenama štaba brigade neprijatelj je imao 35 mrtvih i 41 ranjenog, što je, svakako, preuveličano. Vjerojatnija bi bila petina.
11. U neprijateljskim izvještajima navodi se da je 20. prosinca 1944. osvojen Kloštar i više mjesta jugoistočno od Đurđevca te da su snage NOV-a odbačene na jug. Vlastiti gubici se ne spominju, a partizanski procijenjeni su na oko 120 poginulih. Prema završenom izvještaju štaba Trideset druge divizije NOV, ukupni vlastiti gubici u borbama oko Kloštra su šesnaest poginulih, osamdeset tri ranjena i dvanaest nestalih. Izgubljena su dva puškometraljeza i jedanaest pušaka. Utrošena je trideset jedna tisuća metaka. Istodobno zaplijenjen je laki mitraljez, pet tisuća metaka, tovarni konj i nešto druge opreme.
12. U neprijateljskom izvještaju navodi se da je jedna pothvatna skupina Dvadesete ustaške pukovnije imala vatreni dodir kod Prugovca i da je ubila petoricu, a zarobila dvojicu partizana, bez vlastitih gubitaka.
13. U ustaškom izvještaju navodi se da su cijelog dana vođene borbe kod Kozarevca i Grabrovnice te da su partizanima naneseni gubici od sedamdeset poginulih i dva zarobljena, dok su na vlastitoj strani samo dvojica ranjena. Međutim, ni jedna brigada u svom izvještaju nije navela da je bilo gubitaka, što znači da je ustaški podatak proizvoljan ili točnije, namijenjen je propagandi.
14. Više o borbama na frontu od Starogradaškog Marofa do Turških grobova u razdoblju od 27. prosinca 1944. do 9. veljače 1945. vidi Kronologiju događaja na području općine Đurđevac 1941–1945, Viroviticu u NOB i socijalističkoj revoluciji i Virovitičku NOU brigadu. U tim publikacijama naznačeni su izvori koji su korišteni za ovu raspravu.